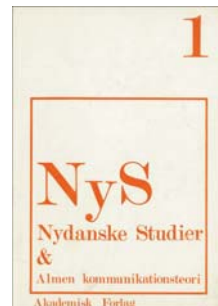

NyS

Titel:	Écriture og stil
Forfatter:	Jette Lundbo Levy
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier</i> & <i>Almen kommunikationsteori</i> 1, 1970, s. 55-63
Udgivet af:	Akademisk Forlag
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Écriture og stil

*Jette Lundbo Levy,
Inst. for Nordisk Filologi,
Kbb's Universitet.*

Begrebet *écriture* er i Danmark indført med Roland Barthes bog "Litteraturens nulpunkt" (Rhodos 1968), hvor oversætteren lader ordet stå uoversat, idet det i følge oversætterens forord har været umuligt at finde eet dansk ord, der kunne dække ordets forskellige betydninger i konteksten. Ordet kan på fransk betyde det skrevne, skriftsprog, skrift, skriveproces, skrivemåde, skrivekunst, formkunst og endog stil. Oversætteren begrunder videre sin bibeholdelse af den franske form med følgende betragtning: "Tilbage stod så at bibeholde det franske *écriture* og lade det definere sig selv i forhold til konteksten eller udskifte *écriture* med flere forskellige danske ord, hvilket vi har undladt ud fra den betragtning, at "*écriture*" hos Barthes undergår en slags institutionalisering, som er af betydning for bogens sammenhæng." (LN s8). Oversætterens praksis er velbegrundet, og det er ikke af nationale og puristiske grunde, det er nødvendigt at begynde ved denne problematik, men fordi institutionaliseringen af ordet ved Barthes lukker for en række muligheder og arbejdsprocesser, som ville være frugtbare og kunne affødes af denne ny begrebsdannelse. Dette skal derfor være et forsøg på at gå nærmere ind på de analyser, der ligger bag Barthes og andre litteraturforskeres brug af ordet. Barthes nok inspirerende, men henkastede og udokumenterede analyser placerer begrebet i en bestemt modesammenhæng og tilslører dets brugbarhed som en arbejdsmulighed ved siden af den traditionelle stilforskning, der på den ene side kan forekomme væsentlig, når man beskæftiger sig med ordkunstværker, men hvis resultater ligger hen som et dødt land.

Barthes definerer *écriture* som en funktion: "Sproget og stilen er objekter; *écriture* er en funktion: den er forbindelsen mellem den kreative handling og samfundet, den er den litterære sprogbrug, som er blevet omformet af sin sociale bestemmelse, den er formen som fastholdes i sin menneskelige intention og som således knyttes til historiens store kriser." (LN s.22). Andetsteds taler Barthes om forfatterens valg af sprogbrug, et valg, som han ikke selv er herre over, idet han vælger en sprogbrugens moral, i en konfrontation med samfundet vælger han sin holdning, fordi han ikke kan vælge de mennesker, han vil skrive for. I Barthes *écriture*begreb indgår en historisk dimension, *écriture* er i sidste ende betinget af økonomiske forhold, dette ses af, at de tidspunkter, hvor han taler om brud i den litterære *écriture* falder sammen med sociale og økonomiske kriser

og omstruktureringer. Metodisk kan man allerede her forsøgsvis placere écriturebegrebet som et led i en marxistisk historisk metode, som forbindes med en strukturalistisk opfattelse, idet der i écriture-begrebet ligger et forsøg på en ny stratificering af det litterære værk.

I modsætning til écrituren står stilen: "På grund af sit biologiske væsen placerer stilen sig uden for kunsten, det vil sige uden for den pagt som knytter forfatteren til samfundet." (LN s. 21). Hvad begrebet stil dækker hos Barthes bliver ikke helt klart, på dette sted bruger han sit mest lyriske og metaforiske sprog, som er et ekstremt eksempel på *hans* stil. Hovedpunktet er stilens karakter af noget biologisk determineret, en planteagtig vækst, der er knyttet til den enkelte forfatters subjektive erfaringer, en opstigning af legemsvæskerne i sproget. Den er en isoleret og vertikal bevægelse i sproget; andetsteds kalder han den også funktionsløs, rent udtryk og ornament. I alle tilfælde står den i modsætning til écrituren ved ikke som den at være en holdning. Stilen er for Barthes bundet til den enkelte forfatter, ikke til genrer o.s.v. Han kalder også sprog og stil for natur, mens écrituren er formen fastholdt i sin menneskelige intention.

Jeg vil i det følgende prøve nærmere at bestemme, hvad det er i et litterært værk, Barthes kalder écriture, selvom den ligger på grænsen mellem sproget og samfundet, må den have en eller anden manifestation eller der må være visse signaler, der gør det muligt at analysere sig frem til denne begrebsdannelse. Et sted skriver Barthes om en række samtidige forfattere, der har helt igennem forskellige écriturer: "alt adskiller dem sådan som *tonefald, stillag, intentioner, moral og deres sætningers karakter*, og i en sådan grad, at det at være fælles om tidsalder og sprog tæller meget lidt i forhold til écriturer, der i sig selv er så modsætningsfyldte og veldefinerede." (LN s. 23). De elementer, som danner det plan, der kunne kaldes écritureplanet, er meget heterogene. Tonefald i et værk er noget man kun løst kan beskrive med ord som f.eks. indsmigrende, aggressivt, ironisk etc., der findes ikke nogen sammenhængende begrebsdannelse i forbindelse med disse forhold. På samme måde forholder det sig med stillag, som først og fremmest bruges om miljø og genrestemt sprogbrug. Intentioner er en kompliceret sag at beskrive, drejer det sig om intentioner over for modtageren? eller om intention med kunstværket i det man kunne kalde det litterære system? eller om forfatterens absolutte intention med værket? Moral kan betyde mange ting, men hos Barthes betyder det vel en moral over for andre former for moral, vel egentlig det samme som intention, den sproglige handlings moralske intention. Sætningernes karakter kan betyde det samme som stillag, eller drejer det sig mere præcist om

sætningens konstruktion? Mulighederne er legio, men det ser foreløbig ud til, at Barthes peger på manifestationer, hvori der kan ligge en holdning, eller hvori der kan indtolkes en holdning, en holdning, der så igen sættes i forbindelse med bestemte bevidsthedsprocesser, der er af født af den økonomiske struktur. En række af de fænomener, som Barthes har nævnt tonefald, stillag, sætningens karakter, bliver også først mulige at bruge som *écriture*elementer, når de ses i en historisk sammenhæng, da de er afhængige af tradition, og først rigtig kan registreres, når de ses som brud i forhold til genre eller tradition. Først i lys af det, man kan kalde bruddet bliver det muligt at tolke intentionen og dermed se moralen i intentionen.

Går man videre til Barthes forskellige analyser af *écriturer*, vil man se, at det som regel er eet element i sprogbrugen, der bliver betydningsbærende og hvorom han bygger sin tolkning af *écriture*.

Den klassiske *écriture* (både poesi og prosa) defineres i forhold til moderne poesi som folie for denne. Barthes kalder den klassiske *écriture* først for en relationel sprogbrug, her ser han på sætningens karakter. Han sammenligner den klassiske sprogbrug med matematisk sprogbrug, denne sidste er fuldstændig bygget op på relationer, enhver bevægelse i en matematisk kæde styres af en explicit læsning af dens relationer. Barthes hævder, at den klassiske sprogbrug styres af en analog bevægelse: "dens ord som er neutraliserede og gjort fraværende på grund af den strenge tilknytning til en tradition, som absorberer deres friskhed, undviger en sonor eller semantisk forandring, som kunne koncentrere sprogbrugens kraft på et sted og standse dens gennemtænkte bevægelse til fordel for en intens sansoplevelse, som er løst distribueret." (LN s. 44). Videre hedder det: "Den klassiske sætning når ganske vist ikke op på højde med det matematiske systems funktionelle perfektion: relationerne er ikke manifesteret ved specielle tegn, men blot ved forandringer i form og disposition. (LN s. 45). Som tydelige elementer i den relationelle sprogbrug nævner han ordene, som bruges i et beskedent antal relationer, der altid er ens, ligeledes er de retoriske figurer og klicheer mulige instrumenter, idet de har mistet deres fortæthed og først og fremmest virker som forbindende elementer. Foreløbig i analyseprocessen har Barthes analyseret en sætnings funktion sammenlignet med en anden sprogbrug, der afstår fra denne funktion. Elementer i det, man plejer at kalde stilen bøjes ind under denne funktion, og først ved dette kan man sige, han beskriver en særlig sprogbrug, idet intentionen breder sig ud over det, der nødvendigvis må være relationelt i højere eller ringere grad. Herefter giver Barthes sig til at tolke denne sprogbrug, hvad den betyder, og hermed etableres så en *écriture*, for han får

nu både beskrevet dens intentionalitet og dens moral. "Hvad betyder i-
 øvrigt den klassiske sprogbrugs rationelle organisation andet end at natu-
 ren er fuldt klassificeret, kontrollerbar og uden sprækker eller skygger, at
 den helt og holdent er underkastet sætningens net?" (LN s. 47) også at
 den postulerer dialog, instituerer et univers, hvor mennesker ikke er en-
 somme, og den giver euforisk velbehag, da den er umiddelbart socialiseret.
 Disse forhold skyldes videre i følge Barthes, at den er affødt af regler, som
 gælder inden for samme sociale klasse, og sprogbrugen er for denne mon-
 dæne klasse. Det vigtige Barthes peger på med denne tolkning af sprog-
 brug er den intention og den relation, der ligger i sprogbrugens forbun-
 dethed med en bestemt social klasse i den historiske situation og i det-
 te tilfælde det konfliktløse i denne relation. Herudfra ser jeg en mulig-
 hed for at lave en måske dyberegående undersøgelse af forskellige arter af
 klassisk *écriture*, en undersøgelse der fastholder relationen: sprogbrug –
 intention – art af socialisering, men uden de delvis moralske tolkninger,
 som ligger i Barthes skrivemåde, når han skriver *postulerer* dialog, *insti-
 tuerer* univers etc. Her konfronterer han uden videre sine værdiforestil-
 linger med nogen, som vi nok ved ikke er gyldige, men som var gyldige i
 en given historisk situation, den klassiske *écriture postulerer* ikke nød-
 vendigvis, den *er*.

Inden jeg går videre til Barthes skitse-mæssige gennemgang af *écritures*
 historie og der ser på forholdet mellem *écriture* og stil, vil jeg lige ophol-
 de mig ved det, Barthes kalder politiske *écritures*. Disse mener han er de
 klareste afgrænsede *écritures*, intentionen i disse *écritures* er at forlige
 handlingernes realitet med hensigternes idealitet. Det er indlysende, at de
 jo også lettere lader sig afgrænse i deres valg af moral i forhold til sam-
 fundet, da de har karakter af handling i en given historisk situation.

Den revolutionære *écriture* (den store franske revolution) bryder i følge
 Barthes ikke med det relationelle og rationelle i den klassiske *écriture*;
 men den føjer en række stærkt retoriske elementer til sprogbrugen som
 emfase, antitese etc., Barthes kalder det bombastisk stil. Denne bomba-
 stiske stil er det element, der for ham konstituerer denne *écriture*, idet
 han tolker den sprogbrug som bevidsthed om blodets og voldens tilstede-
 værelse. Her er det igen nødvendigt at gøre sig klart, hvad det er Barthes
 foretager sig. Han siger, at den relationelle sprogbrug bevares, men fører
 en ny stil ind i denne *écriture*, som ellers også var bygget op af en række
 stilistiske elementer, og her bliver det stilen, den overspændte retorik, som
 konstituerer en ny *écriture*, fordi det er i dette stilelement, han kan se en
 ny intention i forhold til den klassiske *écriture*. Det vil sige, at her flyttes
 stilen op på *écriture*-planet, det horisontale plan, og konstituerer *écriture*-

planet. Det er en nok så vigtig information, hvis man er på jagt efter konstituerende elementer, når man skal undersøge, hvad écriturebegrebet egentlig indebærer.

Hvor Barthes taler om henholdsvis marxistisk og stalinistisk écriture, bygger han tolkningen af disse écriturer op på en analyse af ordforrådet. I den sidste findes ingen værdineutrale ord, d.v.s. alt hvad der benævnes er på forhånd dømt i forhold til et bestemt værdisystem, det er en lukket sprogbrug. Det der konstituerer en politisk écriture hos Barthes er en analyse af et semantisk forhold f.eks. kosmopolitisme/internationalisme i sammenhæng med en given teksts mening og disse tegns betydning i et helt system den stalinistiske ideologi.

I kapitlet om romanens écriture påviser Barthes ud fra et enkelt sprogligt træk (passé simple i forbindelse med il), at den borgerlige roman er et lukket univers og en konstrueret virkelighed; Barthes mener her en falsk virkelighed, der er symptomatisk for det borgerlige samfund. Jeg springer dette afsnit over, det oplyser ikke noget særligt om analyseprocessen, men her igen mere om Barthes retorik, det peger dog henimod at beskæftige sig med fortællerforhold, hvis man virkelig vil undersøge romanens écriture. Man kan også her lægge mærke til, at Barthes arbejder med forskellige écriturer i de forskellige genrer: den politiske écriture, romanens écriture og eventuelt en poetisk écriture, idet han altså også definerer écrituren i forhold til genres intention eller funktion. Genreinddelingen må betragtes som en underinddeling i forhold til den historiske hovedinddeling.

I sin gennemgang af écriturens historie først og fremmest i romanen viser Barthes, at den borgerlige écriture er en videreførelse af den klassiske. Denne kaldes nu instrumental, det betyder det samme som rationel og relationel, men det lyder mere afslørende. At der ikke er sket noget écriturebrud i begyndelsen af det 19. århundrede, skyldes, at magtfordelingen i samfundet ikke er ændret. Der findes på dette tidspunkt ikke forskellige écriturer, men mange arter af retorik, det vil sige måder at bruge sproget på som overtalelsesmiddel. Men egentlig er retorikken et af de elementer, der kan konstituere en écriture, som det var tilfældet i den revolutionære écriture. Her er vi ved det problematiske i Barthes écriturebegreb, når tilsyneladende tilfældige elementer i sprogbrugen eller stilen gøres til konstituerende elementer, hvornår skaber de så en écriture og hvornår er de vedhæng eller ornamentale elementer i en anden écriture? Her kommer den historiske model ind, det er den der lægger sit net ned over de forskellige former for sprogbrug og bestemmer selektionen. (se. LN s. 56). I 1850 sker en omvæltning af den europæiske demografi, metalindustri bliver til tekstilindustri, der er nu klart

tre fjendtligsindede klasser over for hinanden i det franske samfund, disse kendsgerninger d.v.s. den borgerlige ideologis sammenbrud viser sig, siger Barthes, som bevidsthedsprocesser af permanent kriseagtig karakter hos de borgerlige forfattere, og dette manifesterer sig så i écriturens krise.

Écriturebegrebet er uden tvivl opstået hos Barthes netop for at beskrive denne krisetilstand, hvor forfatteren tvinges ud i et valg. Det er tilstrækkeligt at nævne et eksempel for at se, hvad Barthes mener med denne valgsituation.

Det næste stadium écriturens historie efter dette brud er det han kalder den håndværksmæssige écriture, d.v.s. forfatteren arbejder med stilen som et håndværk, og dette arbejde kommer til at fungere som et alibi. Flaubert er et af Barthes eksempler på denne holdning. I følge Barthes arbejder han så omhyggeligt med stilen og de specifikt litterære elementer i sprogbrugen så de gør opmærksom på deres litteræritet, derved bliver der tale om "en vis frigjorthed, eftersom Flauberts kunst jo skrider fremad samtidig med, at den peger på sin maske". (LN s. 61). Denne karakteristik af Flaubert bygger dels på en viden om den kriseagtige tilstand, dels på en undersøgelse af de konstituerende elementer i denne stil for at finde dens litteræritet, dels på en sammenstilling af denne stil med en læsning af romanerne for at placere écrituren i forhold til det, forfatteren vil udtrykke, og derved måle den afstand, der gør at stilen som en bestemt intention kommer til at fungere som écriture. Det er stadigvæk samfundsmodellen, som styrer disse tolkninger, en række immanente træk i kunstværket bliver gjort meningsfulde i forhold til denne model.

Problemet er for mig at se ikke samfundsmodellen og heller ikke muligheden at finde en relation mellem denne og kunstværket; den art relation som Barthes peger hen imod er rimelig, fordi den ikke bygger på analogier, men på denne forbindelses dialektiske karakter, og fordi relationen er samfundet/den litterære sprogbrug, idet det sidste er det der tydeligst kan bestemme et stykke litteratur som litteratur. Man kunne tænke sig écrituren som endnu en homolog struktur ved siden af Goldmans homologe strukturer i den litterære vision du monde (Lucien Goldman: *Pour une sociologie du roman*. 1964), idet Barthes écriturebegreb ligesom Goldmans forholder sig til den proces, som ligger i den anvendte marxistiske historieopfattelse, strukturering – destrukturering – strukturering. Problemet ligger i at få begrebet gjort brugeligt udover det skitse-mæssige og intuitive. De steder jeg har gjort opmærksom på Barthes udgangspunkt i de konkrete manifestationer i teksten har afsløret tilfældigheder og umulighed af kontrol. Hans argumentation lyder nogle steder sandsynlig, men ikke overbevisende. Desuden synes også vejen fra den enkelte tekst eller værk til det massive écriturebegreb vanskelig farbar. Hvor placerer man et værk i

den mængde af relationer, det skal indgå i? Skal écrituren også kunne sige noget om en tekst eller et værk, må den indgå i forbindelse med dette, den må være en struktur med forbindelser til andre strukturer i værket, og den skal kunne forbindes med og føre til en meningsfuld læsemåde af tekst eller værk.

Andre end Barthes bruger ordet écriture ikke som noget fast afgrænset begreb eller på samme måde som Barthes, men dog som et ord for noget der ligger i et andet plan end det man plejer at kalde stil.

Her kommer man imidlertid i konflikt med forskellige måder at definere stil på, især da vi ved Københavns Universitet har et fag, der hedder pro-sahistorie eller stil og genrehistorie. Det drejer sig om de stilarter der kan afgrænse forskellige perioder og genrer i forhold til hinanden. Denne periodernes stil kan ligne écriturebegrebet, idet man også i undersøgelsen af disse søger at skabe forbindelse til kulturhistoriske og samfundsmæssige sammenhænge. Men denne behandlingsmåde af stilarternes historie bryder sammen, hvor stil ikke længere er et normativt og fastlagt system, omkring udløbet af den klassiske periode. Herefter bliver det kun muligt at diskutere nye genrer og stilmuligheder i en bestemt periode, men en redegørelse for stil bliver først udtømmende i forbindelse med en enkelt forfatter, der bliver tale om personalstil. Her er vi så ovre i nærheden af en anden definition af stil som svarer til Barthes vertikale og biologiske placering af dette begreb.

Der findes næsten lige så mange definitioner på stil som forfattere og forskere, der har beskæftiget sig med sagen, skal man pege på en af de mere klare, der søger at afgrænse området, kan man bruge Svend Johansens i "Le Symbolisme" (1945), hvor han definerer stilen, som det der i et værk forbinder la totalité prépoétique gennem de forskellige stadier af dets genese frem til det afsluttede værk. De tydeligste manifestationer af stilen er stilfigurerne (billeder etc.), men alle ordene er stilen.¹⁾ Denne definition lægger sig i virkeligheden også tæt op ad Barthes vertikale vækstbeskrivelse. Det er tankevækkende, at hvor stilen i den klassiske periode tilsyneladende også er tæt forbundet med écrituren og indgår som en hierakisk underafdeling af denne, så kommer den tydeligere tendens til personalstil også til at falde sammen med det, Barthes kalder bruddet med den klassiske écriture.

1) Et udvalg af de mest almindelige stilteorier og stildefinitioner findes i Wolfgang Kayser: Das sprachliche Kunstwerk., hvor Kayser sammenfatter og siger, at hvad en stilforskning beskæftiger sig med, ser den de sproglige midler som udtryk for en holdning. (s. 300 f.)

Efter denne digression vil jeg først henvise til Henri Fluchères store bog om Sterne (Laurence Sterne de l'homme a l'oeuvre, Paris 1961). Fluchère definerer ikke sine termer style, rhétorique og écriture klart i forhold til hianden. Efter en typisk sternes formel i et kapitel, der gennemgår Sternes syntaks står ordet écriture udhævet: "Il lui faut trouver sa forme, son "écriture" – ce quelque chose qui transcende le style proprement dit, ce par quoi, pour renchéir sur la formule de Middleton Murry, un équilibre heureux va s'établir entre le langage et la nécessité d'un formalisme capable de contenir au mieux l'écrivain." (s. 619 f.) (Han må finde sin form sin skrivemåde (écriture) dette noget, der går ud over stilen i og for sig, det hvorved, for at gå videre med M Ms formel, der skabes en lykkelig ligevægt mellem sproget og en nødvendig formalisme, der bedst kan indeholde skribenten). Her etableres écriture som et begreb, der nærmest betyder den transcenderede stil og syntaks. Hos Sterne det sted, hvor der etableres en enhed af de mange forskellige stilarter, stilfigurer og syntaktiske intonationer, det plan hvor disse disparate træk er holdt sammen af en bestemt intention. Og écritureplanet opstår for Fluchere som for Barthes ved en tolkning af intentionaliteten i de sproglige og stilistiske træk, og for forfatteren opstår det i følge Fluchere i en slags kamp med sproget. Flucheres begreb er også et aktivt begreb, valget af sprogbrug hos Sterne er et ontologisk valg og et led i en nedbrydningsproces, men hertil er det også begrænset, det går ikke ud over det litterære.

Endelig vil jeg henvise til Svend Johansens to artikler "Écritures de Flaubert" i Revue Romane 1967 og 68. SJ analyserer to noveller af Flaubert og iagttager en række fænomener, der har forbindelse med succession d.v.s. den måde sætningerne i deres rækkefølge organiserer de led, der betegner personer, ting og begreber, hvis betydning indgår i forståelsen af denne rækkefølge. Jeg skal prøve kort at eksemplificere. I en sætning står der, Félicité gjorde a+b+c. Næste sætning indledes med: Hun havde giftet sig..., men denne person viser sig at være en anden person af hunkøn end hovedpersonen Félicité, og denne person betegnes først senere med sit navn. SJ kalder dette fænomen for l'oubli, sætningerne løsrives trods en tilsyneladende forbindelse til en autonomitet, så det foregående glemmes. Dette blot for at vise, hvor det er tingene foregår. Ved en række iagttagelser af samme art konstitueres et plan i teksten, hvor der er balance mellem succession og oubli. Dette plan karakteriseres som et plan der er halvvejs mellem le langage og la fiction, videre fortsætter han: "Lad os åbent indrømme at for øjeblikket ved vi ikke alt for godt, hvordan vi skal definere dette fænomen, som vi er stødt på. Imidlertid må vi give det et navn. Uden at tænke for meget på den brug Roland Barthes gør af dette ord, kalder vi det écriture." (R.R. 1967 s. 113). Svend Johansens måde at nævne

Barthes på indeholder nok et forbehold, men det skyldes ikke ukendskab til Barthes, når han netop definerer *écriture*planen som han gør her. Det implicerer i virkeligheden en tydeliggørelse af, hvor Barthes begreb må placeres i analysen af et litterært værk.

Jeg kan ikke her referere hele SJs undersøgelse, som indebærer mange ting. I løbet af undersøgelsen finder SJ flere forskellige *écritures*. I disse *écritures* findes elementer, som også findes på andre planer f.eks. i fiktionen.

Konklusionen af undersøgelsen hentyder til en speciel flaubertske identitetsproblematik: "Når Flaubert i sine *écritures* ikke beskriver Félicité og heller ikke lader hende beskrive sig deri selv, er det han gør derimod i en meget bogstavelig betydning af ordene at skrive hende." Denne konklusion kan måske lyde uforståelig og nok speciel for Flaubert. Det væsentlige i sagen er, at der faktisk er konstitueret et plan, hvor sprog og meningstolkning falder sammen. Når og hvis Félicité virkelig er skrevet i dette *écriture*plan, bliver det uomgængeligt, når man skal forstå Félicité og dermed værket og forfatterens arbejdsproces; og de sproglige signaler får deres mening, når de ses i forhold til den proces eller succession, som her er *écriture*ens konstituerende element. Flere sider af forfatterens intentioner er afdækket af Svend Johansen i denne *écriture*analyse. Men lader denne analyse sig på nogen måde forbinde med Barthes *écriture*, som et valg af sprogbrugens moral? Jeg mener der skulle være muligheder, men netop kun fordi vi har Svend Johansens analyse. Det skal kun løst skitseres, og det bliver letkøbt. Når Flaubert skriver sin hovedperson lige præcis i dette *écriture*plan, nedlægger han en bestemt intention, en erkendelse i selve skriveprocessen, han indtræder i en bestemt problematik, som vi kender til og med modernismen, en litteraturens løsrivelse i og med at skriveprocessen bliver betydningsfuld i sig selv. Og så er vi inde i Barthes problematik, og den problematik, der får Barthes til at lave denne begrebsdannelse.

Tilbage er problemet med at forbinde *écriture* med stil. En del af det, der traditionelt tilhører stilundersøgelser f.eks. visse sider af syntaksen vil fungere i en beskrivelse af skrivemåde/proces, ligesom det der traditionelt regnes for udtryk for et bestemt forhold til læseren vil indgå i beskrivelse af intention og holdning. En del elementer fra stilbeskrivelse vil kunne indgå, når man skal beskrive den holdning, som er kernen i *écriture*begrebet. Hvad man foreløbig kan sige herom er, at deres betydning og de forskellige forbindelser må ses ikke mekanisk og ikke som selvglydigt æstetisk virkemiddel, men som det der er holdning og intention. Kun det der indgår på dette plan mellem sprog og mening eller fiktion hører med.

sept. 1969